

ФРАГМЕНТИ НА СЕВЕР АНТИОХИЙСКИ В УЧИТЕЛНОТО ЕВАНГЕЛИЕ НА КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ

DOBRIELA KOTOVA



Institute of Balkan Studies
and Center of Thracology
Bulgarian Academy of Sciences



The Vocabulary of Constantine of
Preslav's Uchitel'noe evangelie ('Didactic
Gospel'): Old Bulgarian-Greek and Greek-
Old Bulgarian Word Indices КП-06-Н50/2



ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА



Миниатюра на княз Борис I.

ПРОМО
ГЪОХЪ ОУМЪ РЕ
НЪСЪКАЗАННІА
СТГО СЕБАНЪГЕЛН
ІА СЪТВОРЕНЪКО
СТА НТННЪМЪН
МЪЖЕ ПРЪЛОЖЕ
ННІЕ БЪІСТЬТО
ГОЖДЕ СЪКАЗА
ННІА ІЕВАНГЕЛ
СКАЯГО:
ДЗЪ СЛОВОМЪ СІ
МЪМОЛЮ СЪ БОУ
БЕВ СІА ТЪЛО Н
ЗНІДНТЕ АГО:
ВІДНАЛЪНАМЪМ
НЕВІДНАЛЪНАМЪ:
УАДЪА ПОСЪЛНЖИ
БОУЩА АГО:
ДАВЪДЪ ХНЕТЪБЪ
СОБДЪ СЕЛН СЛОБО:
ІЕЖЕ БОУДЕ ТЪНА ОУ
СПЕХЪ БЪСЪМЪ:
ЖНКОШННІА МЪБЪ
ЗА ПОБЕДЪ ХЪТН:
ЗЕЛО КОЮСТЬ СЪБЪ
ТНАЛННІКЪЖ Н
ЗННІ:
ЗА КОМЪ ТВОИ Н
СЪБЪ ТЪСТЪЗА
МЪ:
НЖЕ ИЩЕ ТЪБЕ НГЕ
А СКА СЛОВА:
НПРОСИ ТЪ ДАРЪ
ТЪ БОІА ПРИМАТН:
ЛЕТИ ТЪ БОУНЪНЪ
І СЛОВО ТЪ МЪСКО
ПЛЕМА:
КЪ КРЪЩЕ ННЮ ОКРА

Начален лист на най-старото копие на Учителното евангелие Москва, ГИМ, Син. 262, втора половина на XII в.

Други преписи:
Гилфердингов (РНБ Гилф. 32, 1286 г.),
Виенски (ÖNB Cod. Slav. 12, XIV в.) и
Хилендарски (Хил. 385, 1344 г.).

Слово 6, Син 31d

ТѠЖДЕ ЗЛА^Ѡ-
оустаго • съказа-
ннѣ • евангана •
Ѡ ноана:~

Слово 36, Син 166b

ТОГОЖЕ НСНДО-
ра пнлоуеніска-
го • съказаннѣ •
Ѡ • еѡена • Ѡ лоѡ^к:~

Слово 32, Син 143d

КУРНАА
алеѡандръска-
го • съказаннѣ •
Ѡ • евн^Ѡ • Ѡ лоѡ^к

Извори за превода на екзегетичната част в словата към перикопите от Матей и Йоан:

- Катени от тип А в тяхната основна форма: *catenae primae in Matthaeum et Joannem* (CPG C 110.1 и CPG C 140.1),
- Тези катени представляват:
 - свързан последователен коментар към евангелския текст,
 - компилация от почти дословно ексцерпирани фрагменти от хомилиите на Йоан Златоуст към двете Евангелия,
 - без риторически украси.
- Авторът на двете катени е един и същ човек.

**Компилации на Константин в средните части и в
заключенията на няколко слова от:**

- **катенен текст,**
- **пасажи от оригиналните хомилии на Йоан Златоуст,**
- **собствени думи на самия Константин.**

**Словата в УЕ за неделите на Матей и Йоан
са отнесени съвсем коректно на Йоан Златоуст.**

Какъв гръцки текст е преведен в словата за неделите на Марк?

В слова 3, 27 и 50 тълкуванието стъпва върху

основната катена от тип А (С110.1) към паралелни места от Евангелието на Матей, т. е. схолии на Йоан Златоуст.

Атрибуция в насловите – Йоан Златоуст.

Причина:

липсата на Златоустови хомилии и въобще на катенен коментар към Евангелието от Марк.

Извори за превода на екзегетичната част в словата към перикопите от Лука:

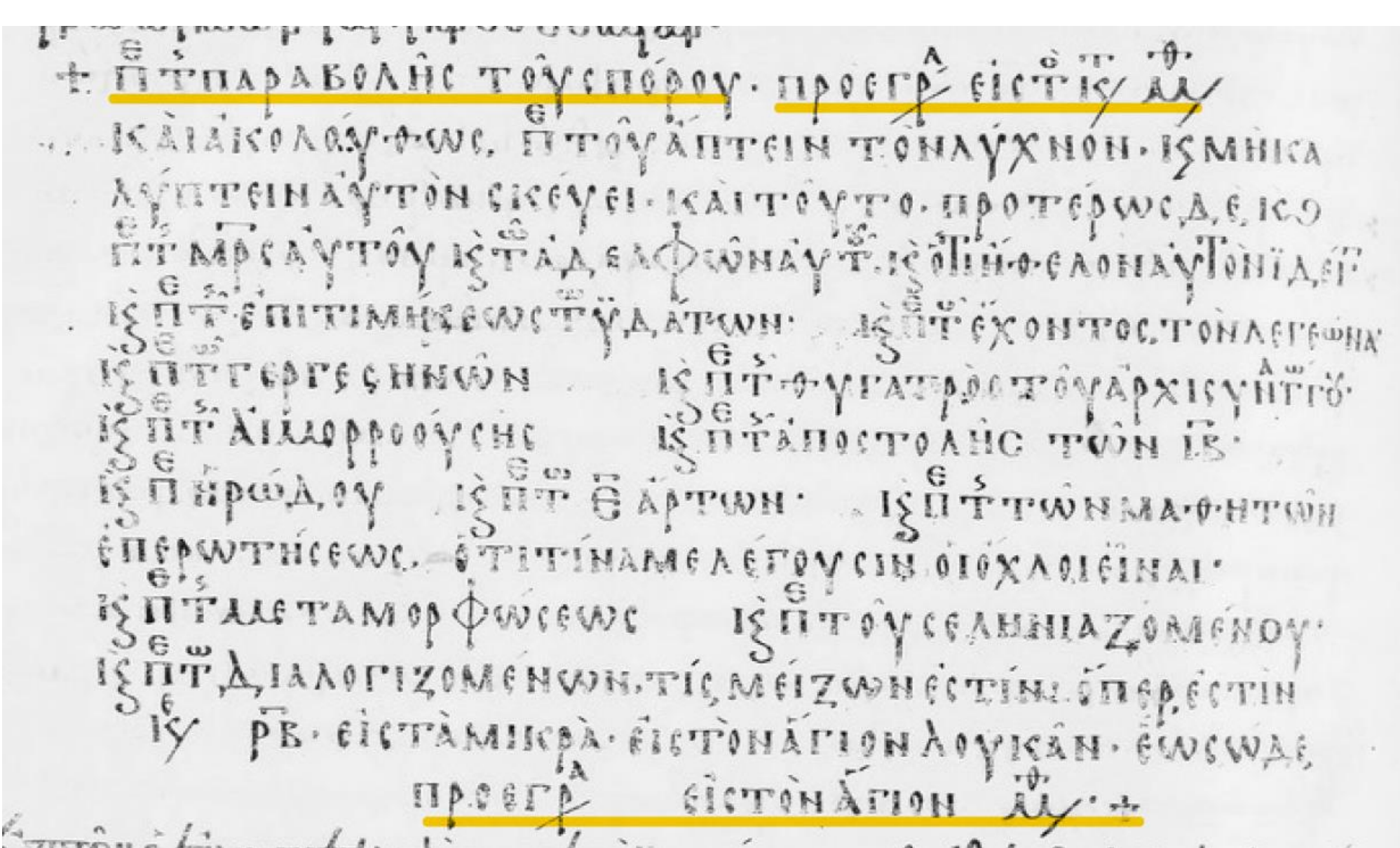
- Катена А към Лука (CPG C130, catena in Lucam Turus A), „Коментар на Псевдо-Тит“
- Авторът на трите основни катени от тип А е *един и същ човек*.
- Катена C130 е:
 - свързан последователен анонимен коментар към евангелския текст,
 - компилация от ексцерпирани фрагменти от хомилиите на
 1. Кирил Александрийски към Лука,
 2. Тит Востронски и Ориген към Лука,
 3. Йоан Златоуст към Матей и др. хомилии,
 4. 12 фрагмента на Исидор Пелусиот, Атанасий, Василий Велики, Григорий Назиански, Григорий Нисийски.

Атрибуции в словата за неделите на Лука

6 x Йоан Златоуст

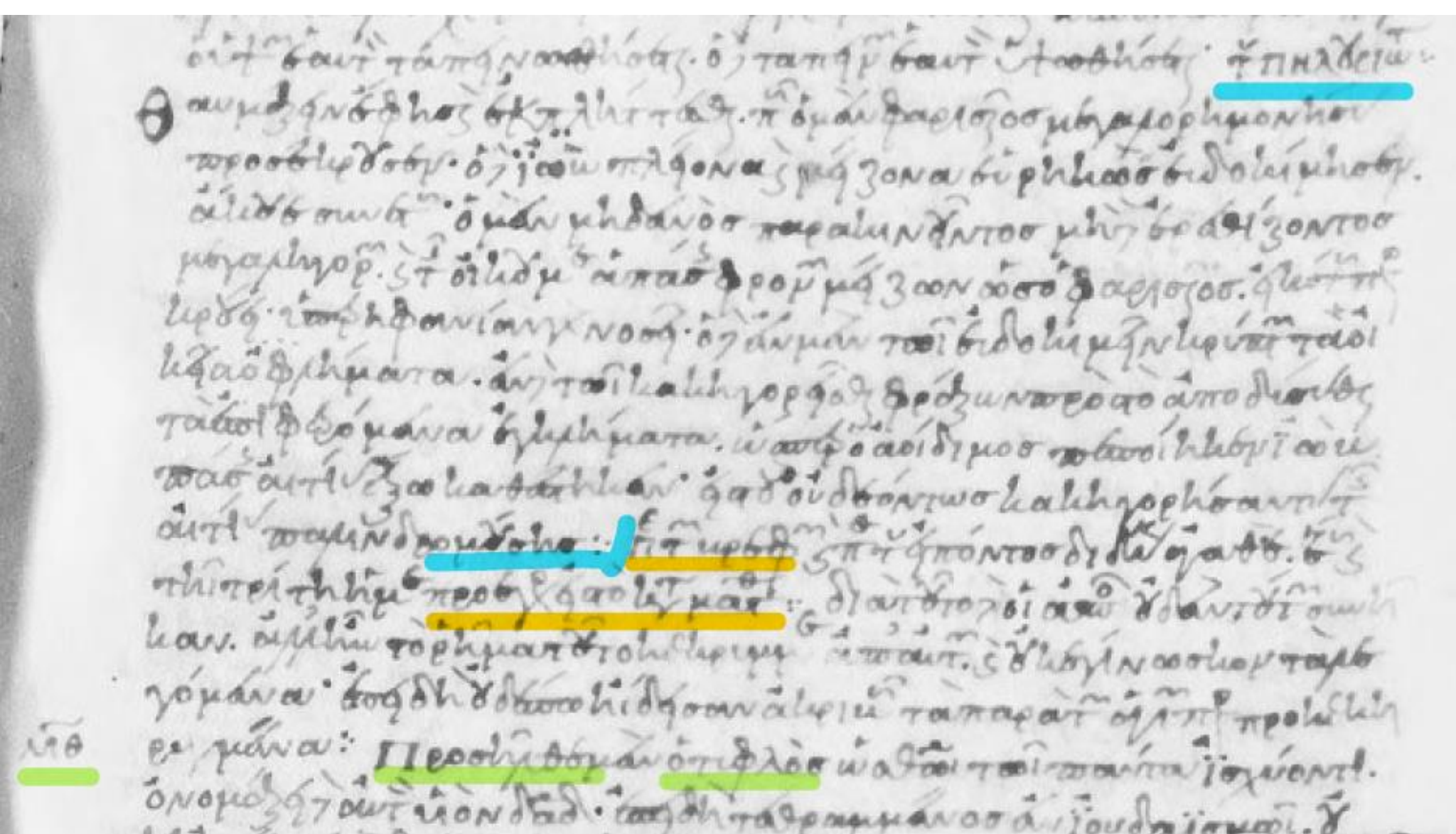
6 x Кирил Арександрийски

8 x Исидор Пелусиот



Няма коментар
към Лк 8.5-8
(притчата за
сеитбата).
В **слово 31**
вместо това е
преведен текст
от **основната**
катена към
Матей (Mt.
13.4-9): Περί
τοῦ σπειραντος
παραβολή
(=Joan. Chrys.
In Mat. 44, 45)

Cod. Paris. gr. 701, 258v; gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France



Фрагмент на
Исидор

Препратка към
катената към
Матей

Начало на
коментара,
преведен в 43
слово,
(Лк 18: 35–43,
изцелението на
йерихонския
слепец)

Атрибуция в УЕ:
Исидор



*Север,
патриарх на
Антиохия
512-519 г.*

*An old wall painting portraying of Mor Sevarious (Larger figure),
at the church of St.Sergis & St.Bacchus in Sadad.*

SEVERUS OF ANTIOCH

Quomodo intelligenda sit triduaana sepultura et resurrectio christi
(CPG 7081, vi)

One of the few surviving Greek remnants of this monophysite writer is found as R clii of Anastasius Sinaita's Interrogationes (q.v.) and thus found in all the codices of the Slavonic translation of the latter, e.g. 1073 Synodal 1043 (31d) (q.v. ff. 214v-215v), in which the text is defective in that the last seven words are missing because the codex was copied either from a defective codex or the copyist missed a folio [the final words of this entry, viz. *visēmi dīvēma desetīma* are followed without a gap by the middle of the reply to Q cliii].

Apart from this excerpt, nothing by Severus was ^{known under his name in} translated into Slavonic and it is scarcely surprising to find that in a later codex, viz. 16 Synodal 561, f. 293r-294r, his name has been distorted to "Surian".

214d

15 ште подаѣ' ∴ ∴ ∴
 ̄ϣ̄м Сеϋήρα ἀντιόχησκα- ∴
) αγο· κακο η (ρ)αζοϋμѣ- ∴
) τη· господьн(ε)η̄ трн- ∴
) дьневъноѣ вѣскръсені̄е ∴

[416] κέ' Πῶς νοητέον τὴν τοῦ κυρίου τριήμερον
ταφὴν καὶ ἀνάστασιν;

15

Σευήρου Ἀντιοχείας: Ἐκάστην ἡμέραν ἀφ' ἑσπέρας ἀριθμεῖν εἰώθαμεν καὶ

Симеонов сборник (по Светославовия препис от 1073 г.), Том 3: Гръцки извори.
Гръцки текст и изследване: Петя Янева. София 2015: 1006-1007.

SEVERUS OF ANTIOCH

Sermo cathedralis lxxvii (CPG 7035, lxxvii)

[As in Greek this homily, the only one of Severus' ^{125 cathedral} homilies to survive in the original Greek because of *damnatio memoriae* with regard to his works after his condemnation for monophysitism, is ascribed to Gregory of Nyssa:

De resurrectione D. n. J. C., et quod nullo modo inter se contrarii evangelistae diversis modis memoriae prodiderint ea quae acciderunt in resurrectione Emmanuelis (vulgo: In Christi resurrectione oratio ii)].

This is found in MSS from the 14th on e.g. late 14th Bulgarian homiliary *Hilandar* 404, ff. 206^v-209^r; late 14th Bulg homiliary, RNL F. I. 829 (9.v. ff. 131^v-139^r)

Table 1: Sequence of Gregory's texts.

<i>De deitate Filii et Spiritus sancti et in Abraham</i>	(CPG 3192 ; BHG 2354)	Sunday τῶν προπατόρων	
<i>Oratio in diem natalem Christi</i>	(CPG 3194 ; BHG 1915)	25 December	
<i>Encomium in s. Stephanum protomartyrem I</i>	(CPG 3186 ; BHG 1654)	27 December	
<i>In Basilium fratrem</i>	(CPG 3185 ; BHG 0244)	1 January	
<i>In diem luminum</i>	(CPG 3173 ; BHG 1934)	6 January	
<i>In illud: Quatenus uni (De pauperibus amandis II)</i>	(CPG 3170)	Sunday τῆς ἀποκρέω	Unattested elsewhere for this liturgical date
<i>De mortuis non esse dolendum</i>	(CPG 3168 ; BHG 2103mg)	Saturday τῆς τυροφάγου	Unattested elsewhere for this liturgical date
<i>De s. Theodoro</i>	(CPG 3183 ; BHG 1760)	1 st Saturday of Lent (or 17 February)	
<i>Oratio funebris in Meletium episcopum</i>	(CPG 3180 ; BHG 1243)	12 February	
<i>Encomium in XL Martyres la-b</i>	(CPG 3188 ; BHG 1206-1207)	9 March	
<i>De tridui spatium (In Christi resurrectionem I)</i>	(CPG 3175)	Easter Sunday (or around then)	
Seuerus Antiochenus, <i>In Christi resurrectionem</i> (<i>hom. cathedralis 77</i>)	(CPG 7035)	Easter Sunday (or around then)	

Cassin, M. Gregory of Nyssa's Hagiographic Homilies: Authorial Tradition and Hagiographical-Homiletic Collections. A Comparison. – In: Gippert, J. and C. Macé eds.) Homiletic Collections in Greek and Oriental Manuscripts Manuscript Cultures 13, 2019, p. 16

Περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ , καὶ ὅτι κατὰ μηδὲν ἀλλήλοις ἐναντιωθέντες οἱ εὐαγγελισταὶ , διαφόρως τὰ συμβεβηκότα τῇ ἀναστάσει τοῦ Ἐμμανουὴλ ἰσθόρησαν.

Πάντες μὲν , ἀγαπητοὶ , ὡς εἰπεῖν , ἀποδέχονται τὴν ἐν τῇ Κυριακῇ νυκτὶ παρ' ἡμῶν εἰστυγθεῖσαν ἀρμοδίως τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων ἀνάγνωσιν , περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ . Τινὲς μὲντοι τὸ μὲν ὠφελῆσαι ὁμολογοῦσι ἰσχυρότερον δὲ πῶς ἀκροᾶσθαι δοκοῦντες , ταραττεσθαί φασι , τῶν εὐαγγελιστῶν μὴ τὰ αὐτὰ λεγόντων περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος , ἀλλ' ἐναν-



Ἡσυχίου πρεσβυτέρου
ἱεροσολύμων· ὅτι συνε
φωνήσιν οἱ τέσσαρες
ἐναγγελιστὰι περὶ τὴν
παγκόσμιον ἀνάστασι·
ζεῖς τὰς μεροφόρας· ἐν χεῖ·
αὐτὸς μετὰ τὸ σφῆν
ἀπὸ κείνου τῆν
ἐν ταῖς κυριακῆν
κατὰ παρῆμεσιν ἡσυχίῃ
θῆσαν ἀρμενῶσιν τῶν
ἰβρωτῶν ἀναβρίσασθαι
μωσὶ περὶ τῆσ ἀνα
στάσεσιν τοῦ μετὰ τοῦ θῆ

φορητῆν ἀνάστασιν
ὅτι γινώσκασθαι αἱ
μαίτων, ἡ ἰωάννη τῆ
τοῦ αὐτοῦ συμβεβηκέναι
προϊστικόν του σφῆν
ὄμτος ἱστορικόν τι· ἡ λου
καὶ καὶ μαρκεσ· τῶ μετ
ὄρθρου βαθύν· τῶ δὲ α
ματαλῆν ἡμέου τὸν αὐ
τὸν καὶ ῥῆμόμομασθ
τι· ἀπὸσ οἱ τῆν τοῦ
ποικῆ μετὰ τοῦ λῦσιν προ
βλήματος· τῶν δὲ ἄλλων
τῶν τῆν δὲ βίασιν τῶν
ῥημάτων ἀναβρυσθ
μωσὶ τῆσ ὄσων, διὰ τῆ

Θεοδώροτος Μονάχου. Ὁ διστάσας ἦν ὁ Θωμᾶς· ἀλλὰ πληροφορηθεὶς, ἐδραίως ἐπίστευσεν. 15

Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Ἄλλας λέγει ὁ Ἰωάννης ὀπτασίας, ἦν δὲ λέγει ὡς ὁ Ματθαῖος, οὐ μόνον εἶδον οἱ ἕνδεκα, ἀλλὰ καὶ οἱ πολλοὶ ὡς εἰκός.

Σετήροτος Ἀντιοχείας. Αὐτοὺς ἀπέστειλε, μᾶλλον τὸ τελευταῖον αὐτὸν εἶδον οἱ μαθηταί· ὅτι εἰ δὲ καὶ τινες ἐδίστασαν, ἀλλὰ 20 καὶ οὗτοι διὰ τῆς ὕψεως ἐβεβαιώθησαν.

Ὠριγένους. Προσεκύνησαν, οὐ προσηύξαντο· οἱ δὲ μὴ προσκυνήσαντες καὶ ἐδίστασαν· εἴτε δὲ Θωμᾶς ἐστίν, εἴτε Φίλιππος.

Σετήροτος Ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας. Τὸ δὲ “ὄψὲ σαββάτων,” οὐ τὴν ἐσπέραν τὴν μετὰ τὴν ἐν σαββάτῳ δύσιν τοῦ ἡλίου 25 δηλοῖ· οὐ γὰρ ἐνικῶς εἶπεν ὄψὲ σαββάτου, ἀλλὰ πληθυντικῶς “ὄψὲ σαββάτων” σάββατον δὲ, τὴν πᾶσαν ἐβδομάδα καλεῖν Ἑβραίοις ἔθος. αὐτίκα γοῦν οἱ Εὐαγγελισταί, “τῇ μίᾳ τῶν σαββάτων” φησί· δέον τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος εἰπεῖν· οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ κεχρήμεθα, δευτέραν σαββάτων καὶ τρίτην 30

Пълна catena към Лука
C131

Част от стр. 243 на
изданието на Крамер

Целият фрагмент:
243, 24 – 251, 26

Cramer, J. (Ed.). *Catena Graecorum Patrum in Novum Testamentum*, T. II. *Catena in Evangelia S. Lucae et S. Joannis ad fidem Codd. Mss. Oxonii*, 1844.

Син 12а1-21

Λ κεζε βεγερѢ сѢ-
БОТЪ • НЕ ВЕГЕ-
РЪ ПАВΛΙΑЄТЬ •
КЕЖЕ ВЪ СОУБО-
ТОУ ПО ЗАХОЖЕ-
ННН СΛΖНЬЦА •
НЕ ВЪΙΔΗΝΚЕ-

НО БО РЕУЕ ВЕУЕ-
РЪ СОУБОТЪИ
НЪ ΜΒΗΟЖЬ-
НО • ВЕУЕРЪ СОУ-
БОТЪ • СОУБО-
ТОУ ЖЕ • ΟΒΖΙ-
ΥΑΗ ΚΕΣΤЬ ЖН-

ΔΟΜЪ ВЪСОУ ΝΕ-
ΔΨΛΙΟ ΝΑΡΗЦΑ-
ΤΗ • ΤΑΚΟЖΔΕ
ЖЕ Η ΕΒΑΝΓΛΗ-
СΤΗ • ВЪ ΕΔΗΝЪ
Ω̄ СОУБОТЪ ΡΨ-
ША • ΠΟΔΟΒΑΔΗΕ

Cramer II,
243

ΣΕΤΗΡΟΤ ἈΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΤ ἈΝΤΙΟΧΕΙΑΣ. Τὸ δὲ “ὀψὲ σαββά-
των,” οὐ τὴν ἐσπέραν τὴν μετὰ τὴν ἐν σαββάτῳ δύσιν τοῦ ἡλίου 25
δηλοῖ· οὐ γὰρ ἐνικῶς εἶπεν ὀψὲ σαββάτου, ἀλλὰ πληθυντικῶς
“ὀψὲ σαββάτων” σάββατον δὲ, τὴν πᾶσαν ἑβδομάδα καλεῖν
Ἑβραίοις ἔθος. αὐτίκα γοῦν οἱ Εὐαγγελισταὶ, “τῇ μίᾳ τῶν σαβ-
βάτων” φησί· δέον τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος εἰπεῖν· οὕτω

αἰσώρ ωρ αἰμῆρ· † ΠΛΗΡΩΘΗΝΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.
ΗΕΙΣΤΟΙΚΑΤΑΜΑΤ·Θ·ΑΙΟΝΗΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ·
† ΕΥΣΕΒΕΙΟΥ, ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ †
ωωσ, παρ αμβρι το ματ θαυω. ο·θ· σαμαατορ. φαι

† ΤΟΥ ΕΝΑΓΙΟΙΣ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΗ
ΛΟΥΣΙΩΤΟΥ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΣΡΣ ΗΜΩ
ΑΝΕΣΤΑΣΕΩΣ. ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ, ΠΡΕΣΒΥ†
Αἰσώρ ωρ αἰμῆρ· † ΤΟΥ ΕΝΑΓΙΟΙΣ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΗ
ΛΟΥΣΙΩΤΟΥ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΣΡΣ ΗΜΩ
ΑΝΕΣΤΑΣΕΩΣ. ΘΕΟΓΝΩΣΤΩ, ΠΡΕΣΒΥ†

† ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ
ΤΡΙΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΥΚΤΙΩΝ ΤΗΣ ΤΑΦΗΣ ΤΩ
ΚΥ· ΤΙ ΜΟΘΕΩ, ΑΝΑΓΝΩΣΤΗ †

ωωσ, παρ αμβρι το ματ θαυω. ημαυδαμην ημαρ ιω. μη ατηη

Основна
катена към
Матей

Cod. Paris. gr.
701,
137v, 138v,
140r, 140v;

gallica.bnf.fr /
Bibliothèque
nationale de
France

Син 159b

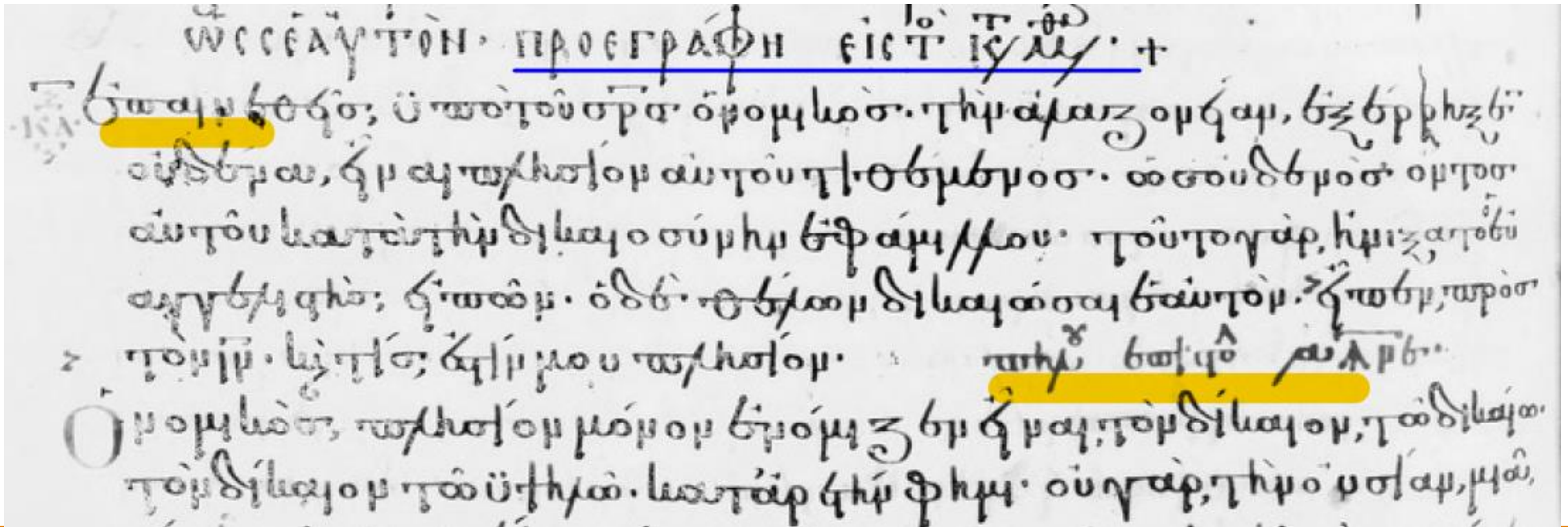
ТОГОЖЕ СЪ-

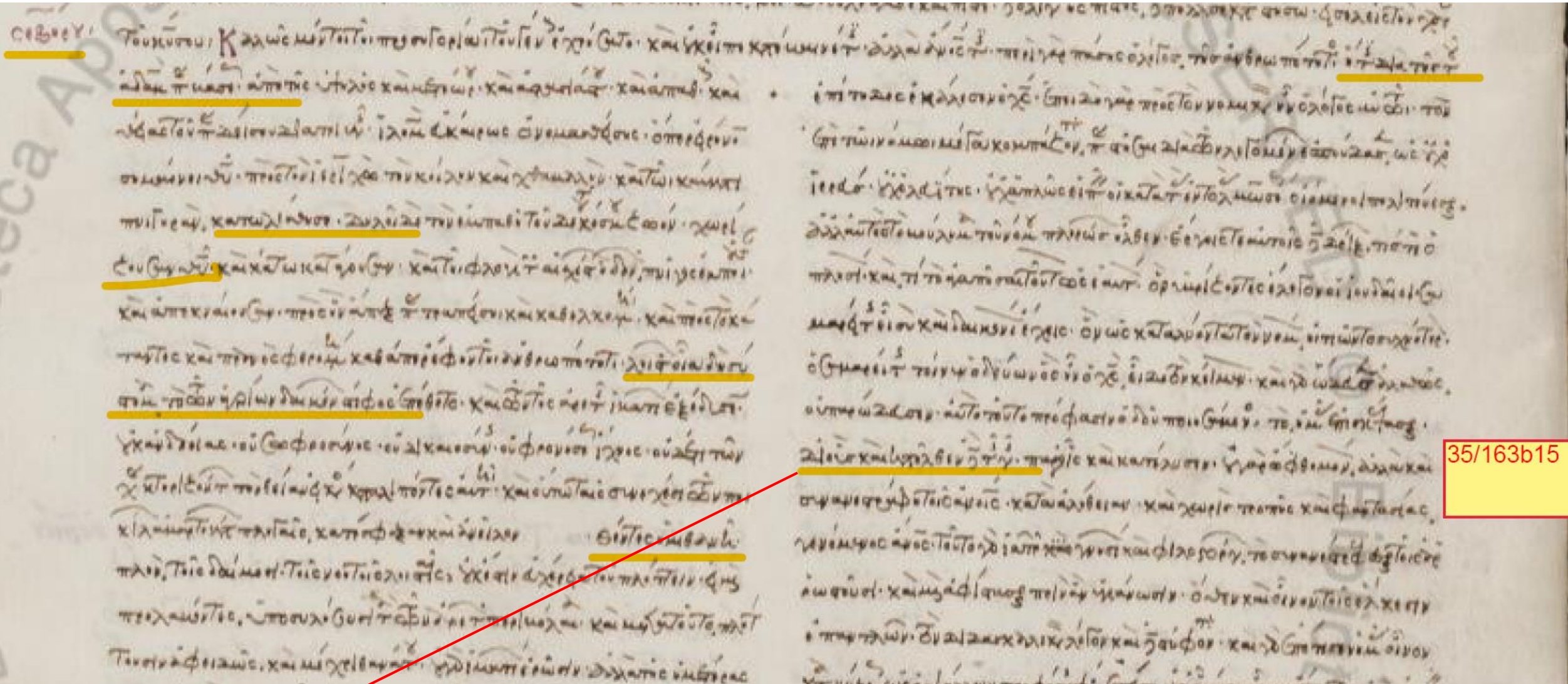
ΚΑΖΑΝΗΕ · Η̄ · ΕΒΝΛΗ-

ΗΑ · Ω̄ ΛΟΥΚΥΙ·:

Η̄Ω̄Α · ΖΛΑΔΣΤᾹ · ῙΣΗ̄ΡΑ ΒΓΧ

Κατενα Α, С130





35/163b15

Κατῆνα Α, C 130: δι' οὓς καὶ κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, δι' οὓς {παρ' οἷς Pe Pg Ph Pi Pk R Pn Ve} καὶ κατέλυσεν· οὐ γὰρ ὤφθη μόνον, ἀλλὰ καὶ συνανεστράφη τοῖς ἀνθρώποις, κατὰ ἀλήθειαν χωρὶς τροπῆς καὶ φαντασίας γενόμενος ἄνθρωπος·

Codex Zacynthius MS Add. 10062, 83v_LXXXIIIv_164v and 165r,
Transcription

* ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΣΕΥΗΡΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚ^ο· ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΑΠΟ ΛΟΓ^ο ΠΘ

Ρ — Σαμαριτην εαυτον επι του παροντος επιτηδες εκαλεσεν ο χς· επειδη γαρ προς

μας επισκεψασθαι· δι
ους και καθηλθεν επι
της γης· παρ ους και κατε
λυσεν ου γαρ ωφθη μ
ονον αλλα και συνανε
στραφη τοις ανοις· κα
τα αληθειαν και χωρις
τροπης· και φαντασιας
[ΓΕΝΟΜΕΝΟΣ ΑΝΟΣ ΤΟΥΤΟ]
[ΓΑΡ ΙΔΙΟΝ ΙΑΤΡΩΝ ΓΝΗ]

Ρ 10:33 Σαμαρητης δε τις οδευ
ων ηλθεν κατ εν και ιδω
εσπλαγχνισθη. 10:34 και προ
σελθων κατεδησεν τα
τραυματα αυτου επιχε
[ων] ελαιον [και οينو]

Син 163b15-c4
НХЪЖЕ РАДН
Н НА ЗЕМЛЮ СЪ-
ННДЕ· ОУ ННХЪ-
ЖЕ Н ВБНТАЛЪ
НЕ РАВН БО СІА
ТЪУБЮ· НЪ Н
ЖНТЪ СЪ УЕЛО-
ВЪКЪІ ВЪ НСТН-//
НОУ· БЕЗЪ НЗМЪ-
НЕННА ПРНВН-
ДЪННА БЪВЪ
УЛКЪ·

Благодаря за вниманието!